

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
JEAN RICHARD DE LA TOUR
esitatud 13. jaanuaril 2022¹

Kohtuasi C-569/20

IR

**Kriminaalmenetlus
menetluses osales:
Spetsializirana prokuratura**

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria))

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv (EL) 2016/343 – Õigus viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul – Artiklid 8 ja 9 – Nõuded tagaseljaotsusega süüdimõistmise korral – Õigus uuele kohtulikule arutelule – Süüdistatava põgenemine – Riigisisesed õigusnormid, mis välistavad kriminaalmenetluse uuendamise juhul, kui tagaseljaotsusega süüdimõistetud isik on pärast seda, kui ta on saanud teada tema vastu menetluse uurimisetapis esitatud süüdistustest, põgenenud

I. Sissejuhatus

1. Kas isikul, kes on süüdi mõistetud sellise kohtuliku arutelu tulemusel, kuhu ta ei ilmunud isiklikult kohale, kuna ta põgenes, võib olla õigus uuele kohtulikule arutelule Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul,² artikli 8 lõike 4 teise lause ja artikli 9 alusel?

2. See ongi sisuliselt Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) eelotsuse küsimuste ese.

3. See taotlus esitati kriminaalmenetluse raames, milles otsustati IRI üle kohut mõista tema puudumisel. Kuigi kõnealust isikut teavitati tema vastu eeluurimisetapis esitatud süüdistustest, põgenes ta, mistõttu teda ei ole teavitatud lõplikust süüdistusaktist, kohtuliku arutelu toimumise kuupäevast ja kohast ega ilmumata jätmise tagajärgedest.

4. Seega tekib eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus selle kohta, milline on nende nõuete ulatus, mille täitmist nõuab liidu seadusandja direktiivi 2016/343 raames selleks, et tagada selle isiku kaitseõigused. Ta soovib eelkõige kindlaks teha, kas selle direktiivi artikli 8 lõigete 2 ja 3

¹ Algkeel: prantsuse.

² ELT 2016, L 65, lk 1.

kohaselt ilma isiku kohalviibimiseta toimunud kohtuliku arutelu tulemusel tehtud otsust on võimalik täita või vastupidi, kas on vaja ette näha asja uuesti läbivaatamise menetlus vastavalt nimetatud direktiivi artikli 8 lõike 4 teisele lausele ja artiklile 9.

5. Käesolevas ettepanekus selgitan ma, et kuigi süüdistatava teavitamine teda puudutava kohtuliku arutelu toimumisest on direktiivis 2016/343 sätestatud oluline nõue kaitseõiguste järgimiseks, lubab liidu seadusandja siiski liikmesriikidel kontrollida, mil määral on seda nõuet konkreetsel juhul täidetud. Ta kutsub neid üles pöörama erilist tähelepanu sellele, kuidas toimivad nii pädevad riikide ametiasutused selle teabe edastamisel kui ka see isik teabe vastuvõtmisel.

6. Sellega seoses toon välja põhjused, miks hõlmavad direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiked 2 ja 3, mis lubavad liikmesriikidel täita kohtuotsust, mis on tehtud sellise kohtuliku arutamise tulemusel, kuhu süüdistatav isik ei ilmunud kohale, olukorda, kus liikmesriigi kohus tuvastab kõiki kõnealust olukorda iseloomustavaid konkreetseid asjaolusid arvesse võttes, et vaatamata hoolsusele ja jõupingutustele, mida on riigi pädevad asutused üles näidanud selleks, et teavitada süüdistatavat isikut teda puudutava kohtuliku arutelu toimumisest ja tema ilmutata jätmise tagajärgedest, on see isik oma kohustuse sellist teavet vastu võtta meelega ja tahtlikult täitmata jätnud, et õigusemõistmisest kõrvale hoida. Täpsustan, et juhul kui liikmesriigi kohus tuvastab need asjaolud, siis ei ole riigisiseseid õigusnormid, mille alusel ei ole juhul, kui süüdistatav põgenes pärast tema teavitamist eeluurimisetapis tema vastu esitatud süüdistustest, kuid enne tema teavitamist lõplikust süüdistusaktist, õigust asja uuesti läbivaatamise menetlusele, direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 4 teise lausega ja artikliga 9 vastuolus.

II. Õiguslik raamistik

A. Direktiiv 2016/343

7. Direktiiviga 2016/343 kehtestatakse vastavalt selle artiklile 1 ühised miinimumnormid, mis käsitlevad ühelt poolt süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja teiselt poolt õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul.

8. Selle põhjendustes 37 ja 38 on sätestatud:

„(37) Kohtulik arutelu, mille tulemus võib olla süüdimõistev otsus või õigeksmõistev otsus, võib [...] toimuda kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kui kõnealust isikut on kohtulikust arutelust teavitatud ja ta on andnud volituse enda valitud või riigi poolt määratud kaitsjale ennast kohtulikul arutelul esindada ning viimane esindab kahtlustatavat või süüdistatavat kohtulikul arutelul.

(38) Selleks et teha kindlaks, kas teabe edastamiseks kasutatud viis on piisav, et tagada isiku teadlikkus kohtulikust arutelust, tuleks asjakohasel juhul pöörata erilist tähelepanu ka sellele, kui kohusetundlikult on ametiasutused tegelenud asjaomase isiku teavitamisega ja kui kohusetundlikult on asjaomane isik toiminud, et saada kätte talle adresseeritud teave.“

9. Selle direktiivi artikli 8 „Õigus viibida kohtulikul arutelul“ lõigetes 1–4 on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus viibida kohtulikul arutelul.

2. Liikmesriigid võivad näha ette, et kohtulik arutelu, mille tulemusena otsustatakse kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle, võib toimuda ilma tema kohalviibimiseta, kui:

- a) kahtlustatavat või süüdistatavat teavitati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilmumise tagajärgedest või
- b) kahtlustatavat või süüdistatavat, keda on kohtulikust arutelust teavitatud, esindab volitatud kaitsja, kelle on valinud kahtlustatav või süüdistatav või kelle on määranud riik.

3. Lõike 2 kohaselt tehtud otsuse saab kahtlustatava või süüdistatava suhtes täitmisele pöörata.

4. Kui liikmesriigid võimaldavad viia läbi kohtulikku arutelu kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kuid käesoleva artikli lõikes 2 sätestatud tingimusi ei ole võimalik täita, kuna kahtlustatava või süüdistatava asukohta ei ole võimalik mõistlikele pingutustele vaatamata kindlaks teha, võivad liikmesriigid ette näha, et otsuse saab siiski teha ja täitmisele pöörata. Sellisel juhul tagavad liikmesriigid, et kahtlustatava või süüdistatava otsusest teavitamisel, eelkõige siis, kui nad tabatakse, teavitatakse neid ka võimalusest asjaomane otsus vaidlustada ja õigusest taotleda artikli 9 kohaselt uut kohtulikku arutelu või muud õiguskaitsevahendit.“

10. Nimetatud direktiivi artiklis 9 „Õigus taotleda uut kohtulikku arutelu“ on sätestatud:

„Liikmesriigid tagavad, et kui kahtlustatav või süüdistatav ei viibinud teda puudutaval kohtulik arutelul ja artikli 8 lõikes 2 sätestatud tingimused ei olnud täidetud, on asjaomasel isikul õigus uuele kohtulikule arutelule või muule õiguskaitsevahendile, mis võimaldab kohtuasja, sealhulgas uued tõendid, uuesti sisuliselt läbi vaadata, mis võib viia algse otsuse tühistamiseni. Sellega seoses tagavad liikmesriigid, et asjaomasel kahtlustataval ja süüdistataval on õigus kohal viibida ja kooskõlas riigisiseste menetlusnormidega tõhusalt osaleda ning kasutada kaitseõigust.“

B. Bulgaaria õigus

11. Kriminaalmenetluse seadustiku (Nakazatelno-protsesualen kodeks, edaspidi „NPK“) artikli 55 lõikes 1 on sätestatud:

„Süüdistataval on järgmised õigused: [...] osaleda kriminaalmenetluses [...]“.

12. NPK artikli 94 lõigetes 1 ja 3 on sätestatud:

„(1) Esindaja osalemine kriminaalmenetluses on kohustuslik, kui:

[...]

8. asja kohtulik arutelu toimub süüdistatava kohalolekuta;

[...]

(3) Kui esindaja sekkumine on kohustuslik, määrab pädev asutus esindajaks advokaadi.“

13. NPK artikli 247b lõige 1 on sätestatud järgmiselt:

„Süüdistusakti koopia antakse süüdistatavale üle ettekandja-kohtuniku korraldusel. Süüdistusakti kättetoimetamisega teavitatakse süüdistatavat eelistungi toimumiseks määratud kuupäevast ja artikli 248 lõikes 1 osutatud küsimustest, tema õigusest ilmuda koos enda valitud advokaadiga ja võimalusest kasutada artikli 94 lõikes 1 osutatud juhtudel määratud advokaati ning sellest, et asja võib arutada ja lahendada ilma tema kohalviibimiseta vastavalt artiklile 269.“

14. NPK artikkel 269 näeb ette:

„(1) Süüdistatava kohalolek kohtulik arutelul on kohustuslik, kui teda süüdistatakse raskes kuriteos.

[...]

(3) Kui see ei takista objektiivse tõe väljaselgitamist, võib asja arutada ilma süüdistatava kohalviibimiseta, kui:

1. isik ei asu aadressil, mille ta on märkinud või ta on aadressi muutnud ilma pädevat asutust sellest teavitamata;
2. tema elukoht Bulgaarias ei ole teada ja seda ei ole põhjaliku otsingu tulemusena kindlaks tehtud;

[...]

4. [isik] asub väljaspool Bulgaaria territooriumi ja

- a) tema elukoht on teadmata;

[...]“.

15. NPK artikli 423 lõigetes 1–3 on sätestatud:

„(1) Tagaselja süüdimõistetu võib kuue kuu jooksul alates jõustunud süüdimõistvast kohtuotsusest teadasaamisest või teise riigi poolt tema tegelikust Bulgaaria Vabariigile üleandmisest taotleda kriminaalmenetluse uuendamist, tuginedes asjaolule, et ta ei osalenud kriminaalmenetluses. Taotlus rahuldatakse, välja arvatud esiteks juhul, kui süüdimõistetu oli põgenenud pärast eelmenetluses süüdistuse esitamist, mille tagajärjel ei olnud võimalik artikli 247b lõike 1 kohast menetlust läbi viia, või teiseks juhul, kui kõnealune menetlus viidi läbi, kuid pärast seda jättis süüdistatav ilma mõjuva põhjusega kohtuistungile ilmumata.

(2) Taotlus ei peata süüdimõistva kohtuotsuse täitmist, kui kohus ei otsusta teisiti.

(3) Kriminaalasja uuendamise menetlus lõpetatakse, kui tagaselja süüdimõistetu jätab ilma mõjuva põhjusega kohtuistungile ilmumata.“

16. NPK artikli 425 lõike 1 punktis 1 on sätestatud:

„Kui kohus leiab, et uuendamise taotlus on põhjendatud, võib ta:

1. süüdimõistmisotsuse tühistada [...] ja saata kohtuasja tagasi uuesti läbivaatamiseks, märkides, millises etapis peab alustama asja uuesti läbivaatamist.“

III. Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

17. Spetsializirana prokuratura (eriprokuratuur, Bulgaaria) alustas IRi suhtes kriminaalmenetlust seoses tema väidetava osalemisega organiseeritud kuritegelikus rühmituses, mille eesmärk oli toime panna maksukuritegusid, mis on karistatavad vabadusekaotuslike karistustega.

18. Süüdistusakt toimetati IRile isiklikult kätte. Pärast seda kättetoimetamist teatas IR aadressi, millel saab temaga ühendust võtta. Kuid kriminaalmenetluse kohtuliku uurimise etapi alustamise ajaks ega ka Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalasjade erikohus) katsete ajal teda kohtuistungile kutsuda teda sellelt aadressilt ei leitud. Pealegi loobus tema volitatud advokaat teda kaitsmast. Eelotsusetaotluse esitanud kohus määras omal algatusel advokaadi, kes aga ei puutunud IRiga kokku.

19. Kuna süüdistusakt oli õigusvastane, tunnistati see akt tühiseks ja tema suhtes alustatud kohtumenetlus seega lõpetati³.

20. Seejärel koostati uus süüdistusakt ja uuendati menetlus. Kuid ka sel korral otsiti IRi, sealhulgas tema pereliikmete, endiste tööandjate ja mobiiltelefonioperaatorite kaudu, kuid tema asukohta ei õnnestunud kindlaks teha. Seega näib, et uue kohtumenetluse käigus ei saanud riigi pädevad ametiasutused IRi põgenemise tõttu talle uut tema vastu koostatud süüdistust kätte toimetada hoolimata meetmetest, mis nad selleks võtsid.

21. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et asja tuleks menetleda ilma IRi kohalviibimiseta, mida väidetavalt arutati asja esimesel kohtuistungil. Samas märgib ta, et juhul, kui IR mõistetakse süüdi tagaselja, peab ta oma otsuses märkima menetluslikud tagatised, mis on IRile pärast kohtulikku arutamist kättesaadavad, ja eelkõige tema käsutuses olevad õiguskaitsevahendid, et sel viisil tagada direktiivi 2016/343 järgimine.

22. Nii tagaseljaotsuse õiguspärasuse kui ka õiguskaitsevahendite osas on ebaselge, milliseid menetluslikke tagatisi peab asjaomane isik saama kasutada sellises olukorras nagu kõnealune, kus ta pärast esimese süüdistusakti kättetoimetamist ja enne kriminaalmenetluse kohtuliku uurimise etapi alustamist põgenes. Lisaks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et ei saa välistada, et IR leitakse ja vahistatakse mõne teise liikmesriigi territooriumil ning antakse Bulgaaria ametiasutustele üle Euroopa vahistamismääruse alusel. Küsimusi direktiivi 2016/343 ulatuse kohta tuleks seega käsitleda nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsuse 2002/584/JSK (Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta,⁴ mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK⁵) artikli 4a seisukohast.

³ Vastavalt Varhoven kasatsionen sadi (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus) kohtupraktikale tuleb puudulik akt asendada uue aktiga, kusjuures on täpsustatud, et kohtunik ei saa prokuröri poolt oluliste menetlusnõuete rikkumist ise kõrvaldada, vaid ta peab selleks asja tagasi saatma prokuröriile.

⁴ EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34.

⁵ ELT 2009, L 81, lk 24; edaspidi „raamotsus 2002/584“.

23. Neil asjaoludel otsustas Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas direktiivi [2016/343] artikli 8 lõike 2 punkti b koostoimes sama direktiivi põhjendustega 36–39 ja raamotsuse [2002/584] artikli 4a lõike 1 punkti b koostoimes sama otsuse põhjendustega 7–10 tuleb tõlgendada nii, et viidatud sätted hõlmavad olukorda, kus süüdistatavat on tema vastu esitatud süüdistusest selle algsel kujul teavitatud, seejärel ei ole aga süüdistatava põgenemise tõttu tegelikult võimalik süüdistatavat kohtulikust arutamisest teavitada ning süüdistatavat esindab määratud advokaat, kellega ei ole süüdistataval mingit kontakti?

2. Kas juhul, kui eespool sõnastatud küsimusele vastatakse eitavalt,

on direktiivi [2016/343] artikliga 9 koostoimes artikli 8 lõike 4 teise lausega ja raamotsuse [2002/584] artikli 4a lõikega 3 koostoimes artikli 4a lõike 1 punktiga d kooskõlas riigisisese õigusnormid (NPK [Bulgaaria kriminaalmenetluse seadustiku] artikli 423 lõige 1 ja lõige 5), mille kohaselt ei ole süüdistatava osavõtuta tehtud kohtueelse uurimise toimingute ja süüdistatava osavõtuta tehtud süüdimõistva otsuse vastu ette nähtud õiguskaitset, kui süüdistatav ennast pärast algsest süüdistusest teadasaamist varjab, mistõttu ei saanud talle teada anda kohtuliku arutamise kuupäeva ega kohta ning selgitada kohtusse ilmumata jätmise tagajärgi?

3. Kas juhul, kui eespool sõnastatud küsimusele vastatakse eitavalt,

on direktiivi 2016/343 artikli 9 koostoimes [Euroopa Liidu inimõiguste] harta artikliga 47 vahetu õigusmõju?“

24. Kirjalikud seisukohad esitas ja kirjalikult vastamiseks Euroopa Kohtu esitatud küsimustele vastas ainult Euroopa Komisjon.

IV. Õiguslik analüüs

A. Vastuvõetavus

25. Eelotsusetaotluse läbivaatamiseks on vaja teha sissejuhatav märkus esimese ja teise eelotsuse küsimuse vastuvõetavuse kohta.

26. Need kaks küsimust koosnevad kumbki kahest osast. Esimene osa puudutab direktiivi 2016/343 asjakohaste sätete tõlgendamist, teine osa aga raamotsuse 2002/584 sätete tõlgendamist. Kuid nagu komisjon, leian ka mina, et selle raamotsuse sätete, eriti selle artikli 4a tõlgendamine ei ole põhikohtuasja lahendamise seisukohalt oluline. Arvestades eelotsusetaotluses esitatud faktilist raamistikku, märgin, et eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleliolev vaidlus, milles see kohus peab otsuse tegema, ei puuduta ei põhi- ega kõrvalküsimusena Euroopa vahistamismääruse kehtivust või täitmist. Kõnealuse raamotsuse artikli 4a sätete tõlgendamine, mida Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus) taotleb, puudutab tegelikult hüpoteetilist probleemi, kuna see kohus märgib, et ei saa välistada, et IR leitakse ja vahistatakse mõne teise liikmesriigi territooriumil ning antakse Bulgaaria ametiasutustele üle Euroopa vahistamismääruse alusel.

27. Neil asjaoludel teen vastavalt Euroopa Kohtu kohtupraktikale ettepaneku tunnistada esimene ja teine eelotsuse küsimus vastuvõetamatuks, kuivõrd need on seotud raamotsuse 2002/584 tõlgendamisega⁶.

B. Sisulised küsimused

28. Käesolevas eelotsusetaotluses palutakse Euroopa Kohtul sisuliselt kindlaks teha, mil määral võib direktiivi 2016/343 artikli 9 kohaselt isikule, kes on süüdi mõistetud sellise kohtuliku arutamise tulemusel, milles ta jättis kohtusse ilmumata, võimaldada uuesti läbivaatamise menetlust, kui see isik – pärast seda, kui talle toimetati kätte süüdistusakt, mis hiljem tühistati – põgenes, mistõttu ühelt poolt ei teavitatud teda lõplikust süüdistusest ega teda puudutava kohtuistungi toimumisest ega ka ilmumata jätmise tagajärgedest, ja teiselt poolt esindab teda riigi määratud advokaat, kellega tal ei ole mingit kontakti.

29. Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitab oma küsimused Euroopa Kohtule, võttes arvesse NPK artikli 423 lõike 1 sätteid. Selles artiklis on nimelt sätestatud põhimõte, et kriminaalmenetluse uuendamise taotlus rahuldatakse, kui tagaseljaotsusega süüdi mõistetud isik esitab selle kuue kuu jooksul pärast seda, kui ta sai süüdimõistvast kohtuotsusest teada⁷. Sellest sättest on siiski ette nähtud erandid⁸. Näiteks võib kriminaalmenetluse uuendamise taotluse tagasi lükata, kui süüdimõistetud on pärast seda, kui talle on uurimise käigus süüdistus esitatud, kuid enne lõpliku süüdistusakti kättetoimetamist põgenenud. Sellest tuleneb eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul, et uut kohtulikku arutelu ei võimaldata olukorras, kus süüdistatavat ei teavitatud seega kohtueelse kohtuistungi toimumisest ja võimalusest lasta ennast esindada advokaadil ega kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest.

30. Kuna ükski direktiivi 2016/343 säte ei anna selget teavet selle kohta, millist õiguslikku korda kohaldatakse põgenenud isiku suhtes ja millised õigused antakse sellele isikule pärast kohtulikku arutamist, kus ta ei ilmunud kohtusse, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus seega Euroopa Kohtul kindlaks teha, kas sellised õigusnormid on nimetatud direktiiviga kooskõlas.

31. Selleks palub ta Euroopa Kohtul täpsustada, kas IRi olukorras olevale isikule kehtib direktiivi 2016/343 artikli 8 lõigetes 2 ja 3 ette nähtud õiguslik kord, mille alusel on võimalik täita kohtuotsust, mis on tehtud sellise kohtuliku arutamise lõpus, kuhu see isik ei ilmunud (esimene küsimus), või pigem selle direktiivi artikli 8 lõikes 4 ja artiklis 9 osutatud kord, mille kohaselt tuleb sellele isikule võimaldada asja uuesti läbivaatamise menetlust (teine küsimus).

32. Kuivõrd need kaks reeglistikku on omavahel seotud, teen Euroopa Kohtule ettepaneku analüüsida esimest ja teist eelotsuse küsimust koos.

⁶ Vt eelkõige 29. jaanuari 2013. aasta kohtuotsus Radu (C-396/11, EU:C:2013:39, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika) ja 28. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus Komisija za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo (C-319/19, EU:C:2021:883, punkt 24 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁷ NPK artikli 425 lõike 1 punkti 1 kohaselt võidakse kriminaalmenetluse uuendamise tulemusel süüdimõistev kohtuotsus tühistada ja asi tagasi saata, et selle saaks uuesti sisuliselt läbi vaadata selles etapis, mille määrab kohus asja uuesti läbivaatamise alustamise etapiks.

⁸ Taotluse võib tagasi lükata kahte liiki olukorras. Käesolev eelotsusetaotlus kuulub esimesse kategooriasse. Teine olukord on see, kus süüdimõistetud isikule on lõplik süüdistusakt kätte toimetatud ja ta on ilma mõjuva põhjuseta kohtuistungile ilmumata jätnud.

33. Alustan oma analüüsi direktiivi 2016/343 artiklite 8 ja 9 terminite uurimisega, enne kui keskendun esiteks eesmärkidele, mida liidu seadusandja kavatseb selle direktiivi raames saavutada, ja teiseks Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale, mis on välja töötatud seoses inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 1 järgimisega⁹.

1. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõigete 2 ja 4 ning artikli 9 tekstianalüüs

34. Olles kinnitanud põhimõtet, et süüdistataval isikul on õigus teda puudutaval kohtulik arutelul kohal viibida, lubab ELi seadusandja liikmesriikidel näha ette menetlused isikute üle kohtumõistmiseks ilma nende kohalviibimiseta. Seega võivad liikmesriigid direktiivi 2016/343 artikli 8 lõigete 2 ja 3 kohaselt sätestada, et kohtulik arutelu toimub süüdistatava isiku äraolekul ja et selle lõpus vastu võetud otsus täidetakse. Need sätted lähtuvad eeldusest, et isikut teavitati kohtuliku arutelu toimumise ajast ja kohast, mistõttu loetakse ta vabatahtlikult ja ühemõtteliselt loobunuks oma õigusest viibida kohtuistungil.

35. Nagu ma allpool näitan, nähtub selle direktiivi artiklitest 8 ja 9, et süüdimõistetud isikud, kes on süüdi mõistetud kohtulik arutelul, millele nad kohale ei ilmunud, jagunevad kahte kategooriasse. Esiteks isikud, kelle puhul on kindel, et nad said või oleksid võinud saada teada neid puudutava kohtuliku arutelu kuupäeva ja koha, ning teiseks teised isikud. Teise kategooriasse kuuluvatel isikutel on õigus uuele kohtulikule arutamisele, samas kui esimesse kategooriasse kuuluvate isikute suhtes sellist meedet ei kohaldata. Uue kohtuliku arutelu korraldamisest keeldumiseks on liidu seadusandja kehtestanud kaks tingimust¹⁰.

36. Esimene tingimus, mida on nimetatud direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 punktis a, puudutab süüdistatava teavitamist. Teda peab olema teavitatud aegsasti teda puudutavast kohtulikust arutelust ja kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest. Teisisõnu peab see isik olema teadlik, et kui ta kohtulikule arutamisele ei ilmu, võidakse tema suhtes teha otsus tema süü või süütuse kohta.

37. Teine tingimus, mida on nimetatud selle direktiivi artikli 8 lõike 2 punktis b, puudutab süüdistatava esindamist advokaadi poolt. See puudutab juhtumit, kus isik, keda oli kohtulikust arutelust teavitatud, on tahtlikult valinud, et teda esindab õigusnõustaja, selle asemel, et isiklikult kohtulikule arutelule ilmuda¹¹. See näitab põhimõtteliselt tõenäoliselt, et ta on loobunud õigusest osaleda kohtulik arutelul, tagades samal ajal õiguse end kaitsta. Euroopa Inimõiguste Kohus on seisukohal, et iga süüdistatava õigus tõhusale kaitsele advokaadi poolt, kes vajaduse korral määratakse, on üks õiglase kohtumenetluse põhielemente. Süüdistatav ei kaota seda õigust ainuüksi seetõttu, et ta ei viibi arutelul kohal. Kriminaalõigussüsteemi õigluse seisukohalt on seega äärmiselt oluline, et süüdistatava kohtulik arutelul puudumist ei karistataks erandi tegemisega tema õigusest kaitsja abile ning et teda kaitstaks piisavalt nii esimeses kohtuastmes kui ka apellatsioonimenetluses¹².

38. Märgin esiteks, et selleks, et kõik need tingimused oleksid täidetud, on vaja, et süüdistatavat oleks kohtulikust arutelust teavitatud. Selle kohustuse täitmine on seega oluline sellise süüdimõistva kohtuotsuse täitmiseks, mis tehakse pärast kohtulikku arutelu, millele see isik ei ilmunud.

⁹ Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi „EIÕK“).

¹⁰ Vt ka selle direktiivi põhjendus 35.

¹¹ Vt ka direktiivi 2016/343 põhjendus 37.

¹² Vt selle kohta EIK 13. veebruari 2001. aasta kohtuotsus Krombach vs. Prantsusmaa (CE:ECHR:2001:0213JUD002973196, punkt 89) ja 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus Sejdicovic vs. Itaalia (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 91).

39. Teiseks märgin, et selle teavitamiskohustuse täitmata jätmise korral kohaldatakse direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikes 4 ja artiklis 9 sätestatud eeskirju, sest siis peavad riikide pädevad asutused tagama, et süüdistatavale isikule võimaldatakse uuesti läbivaatamise menetlust. Nagu nende artiklite¹³ sõnastusest nähtub, on artikli 8 lõigetes 2 ja 3 osutatud sätted ning käesoleva direktiivi artikli 8 lõike 4 ja artikli 9 sätted sõnastatud nii, et need moodustavad ühtse terviku, kusjuures selle isiku teavitamine on „murdepunktiks“ ühe või teise korra kasuks.

40. Õigus asja uuesti läbivaatamisele on seega määratletud nimetatud direktiivi artiklis 9.

41. Uuesti läbivaatamise menetluse vormi osas on ELi seadusandja jätnud liikmesriikidele õiguse määrata kindlaks õiguskaitsevahendite ja menetluste süsteem, et tagada tagaseljaotsusega süüdi mõistetud isikute kaitseõiguste austamine. See on igati kooskõlas direktiiviga 2016/343¹⁴ kehtestatud eeskirjade minimaalse laadiga, kuna see direktiiv ei ole täielik ja ammendav instrument, mille eesmärk on kehtestada kõik kohtuotsuse tegemise tingimused¹⁵. Nende viiside valik on liikmesriikide menetlusautonoomia küsimus ja see tehakse vastavalt nende õigussüsteemide eripärale.

42. Seevastu selle asja uuesti läbivaatamise menetluse ulatuse osas on liidu seadusandja pannud liikmesriikidele siiski täpsed ja üheselt mõistetavad kohustused. Nimelt nõuab ta neilt, et nad kehtestaksid menetluse, mis võimaldab asja sisulist uuesti hindamist, sealhulgas uute tõendite uurimist, ning mis lisaks võimaldab algse otsuse tühistamist. Seejärel kohustab ta liikmesriike tagama, et süüdistataval oleks selle uue õiguskaitsevahendi raames õigus viibida sellest tuleneval kohtulikult arutelul vastavalt riigisisiseses õiguses ette nähtud menetlusele ning et ta saab kasutada oma kaitseõigusi.

43. Liidu seadusandja võtab siinkohal üle Euroopa Inimõiguste Kohtu kindlaks määratud asja uuesti läbivaatamise menetluse olulised nõuded, mille ma esitan käesoleva ettepaneku punktides 66 ja 67.¹⁶

44. Direktiivi 2016/343 sõnastuse analüüsi tulemusel tõden, et olukord, kus süüdistatavat ei ole teda puudutavast kohtulikult arutelust ega kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest teavitatud, ei kuulu seega *a priori* mitte selle direktiivi artikli 8 lõike 2, vaid artikli 8 lõike 4 kohaldamisalasse.

45. On siiski veel üks „hall ala“, mis puudutab nende isikute olukorda, keda ei ole neid puudutavast kohtulikult arutelust teavitatud põhjusel, mis oleneb neist endist. Küsimus, millele tuleb nüüd vastata, on nimelt see, kas see tõlgendus on kohaldatav olukorras, kus süüdistatavat ei olnud võimalik teavitada tema suhtes toimuvast kohtulikult arutelust ega ka kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest tema põgenemise tõttu.

¹³ Sätted, mis käsitlevad õigust asja uuesti läbivaatamisele, on kohaldatavad üksnes juhul, „kui [artikli 8] lõikes 2 sätestatud tingimusi ei ole võimalik täita, kuna kahtlustatava või süüdistatava asukohta ei ole võimalik mõistlikele pingutustele vaatamata kindlaks teha“ (artikli 8 lõige 4) või „artikli 8 lõikes 2 sätestatud tingimused ei olnud täidetud“ (artikkel 9).

¹⁴ Vt selle direktiivi artikkel 1 ning põhjendused 2–4 ja 9.

¹⁵ Vt 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punktid 45–47).

¹⁶ Euroopa Inimõiguste Kohus on samuti seisukohal, et EIÕK jätab osalisriikidele laialdase kaalutusõiguse vahendite valikul, mis võimaldavad nende kohtusüsteemidel täita konventsiooni artikli 6 nõudeid, tingimusel et riigisisese õiguse pakutavad vahendid osutuvad siiski tõhusaks, kui süüdistatav ei ole loobunud oma õigusest kohale ilmuda ja end kaitsta ega kavatsenud õigusemõistmisest kõrvale hoida. Vt näiteks EIK 14. juuni 2001. aasta kohtuotsus Medenica vs. Šveits (CE:ECHR:2001:0614JUD002049192, punkt 55).

46. Teisisõnu, kas liidu seadusandja soovis kehtestada teavitamiskohustuse järgimise absoluutse nõude, mis ei sõltu süüdistatava käitumisest, ja eelkõige põhjustest, miks tema asukohta ei olnud riigi pädevate ametiasutuste jõupingutustele vaatamata võimalik kindlaks teha? Kas liidu seadusandja nõuab, et liikmesriigid näeksid ette uuesti läbivaatamise menetluse iga kord, kui tagaotsitav on põgenenud?

47. Allpool esitatud põhjustel ei ole ma selles veendunud.

48. Esiteks nähtub direktiivi 2016/343 põhjendusest 36, et liikmesriigi pädevatel asutustel lasuv kohustus süüdistatavat kohtulikust arutelust teavitada peaks tähendama seda, et ta kutsutakse sinna isiklikult või kõnealusele isikule antakse ametlik teave kohtuliku arutelu toimumise aja ja koha kohta muul viisil, mis võimaldab tal kohtulikust arutelust teada saada. Liidu seadusandja võtab ka siinkohal üle Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika, mille kohaselt saab asuda seisukohale, et süüdistatav on õigusest osaleda kohtulik arutelul oma käitumisega kaudselt loobunud, vaid siis, kui on tõendatud, et ta võis mõistlikult ette näha oma käitumise tagajärgi selles osas¹⁷. Liikmesriikide kohtud peavad seega üles näitama nõutavat hoolsust, lastes süüdistatava nõuetekohaselt kohtusse kutsuda,¹⁸ mis tähendab, et teda ei teavitata kohtuistung toimumisest mitte ainult nii, et ta oleks teadlik kohtuistung toimumise ajast, kellaajast ja kohast, vaid ka nii, et tal oleks piisavalt aega oma kaitse ettevalmistamiseks ja kohtusse jõudmiseks¹⁹.

49. Direktiivi 2016/343 põhjendusest 38 tuleneb siiski, et teabe esitamise viisi ja eelkõige selle piisavust võib kontrollida. Liidu seadusandja märgib nimelt, et „[kui tuleb] teha kindlaks, kas teabe edastamiseks kasutatud viis on piisav, et tagada isiku teadlikkus kohtulikust arutelust, tuleks asjakohasel juhul pöörata erilist tähelepanu ka sellele, kui kohusetundlikult on ametiasutused tegelenud asjaomase isiku teavitamisega ja kui kohusetundlikult on asjaomane isik toiminud, et saada kätte talle adresseeritud teave“.

50. Järeldan sellest, et liikmesriigid võivad seega igal üksikjuhul eraldi kontrollida, kuidas ja millistel asjaoludel teave süüdistatavale edastati. Väljendite „asjakohasel juhul“ ja „ka“ kasutamine näitab minu arvates, et liikmesriigid võivad võtta arvesse ka muid tegureid kui need, mis on seotud teabe edastamise toiminguga laadi, vormi või sisuga. Nõudes liikmesriikidelt, et nad pööraksid „erilist tähelepanu“ hoolsusele, mida näitasid üles nii riigisisised asutused kui ka süüdistatav vastavalt teabe edastamisel või vastuvõtmisel, paneb liidu seadusandja minu arvates rõhku mõlema kriminaalmenetluse poole käitumisele.

51. Selle analüüsi raames võivad liikmesriigid minu arvates võtta arvesse süüdistatava põgenemist. Kuigi seda mõistet on kasutatud direktiivi 2016/343 põhjenduses 39, ei ole seda direktiivis määratletud. Tavatahenduselt tuleneb siiski, et „põgenemine“ väljendab eelkõige käitumist ja eriti niisugust, millega isik hoidub, päästab end või püüab kõrvale hoida sellest, mis on raske, koormav või ohtlik²⁰.

52. Arvan seega, et põgenenute puhul on vaja eristada kahte olukorda.

¹⁷ Vt eelkõige EIK 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punktid 87 ja 89); 24. aprilli 2012. aasta kohtuotsus *Haralampievs vs. Bulgaaria* (CE:ECHR:2012:0424JUD002964803, punkt 33) ja 22. mai 2012. aasta kohtuotsus *Idalov vs. Venemaa* (CE:ECHR:2012:0522JUD000582603, punkt 173).

¹⁸ Vt näiteks EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 32) ja 12. juuni 2018. aasta kohtuotsus *M.T.B. vs. Türgi* (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, punktid 49–53).

¹⁹ Vt näiteks EIK 28. augusti 2018. aasta kohtuotsus *Vyacheslav Korchagin vs. Venemaa* (CE:ECHR:2018:0828JUD001230716, punkt 65).

²⁰ Vt Prantsuse Akadeemia sõnaraamat ja Larousse'i sõnaraamat.

53. Esimesel juhul on tegemist olukorraga, kus vaatamata riigi ametiasutuste hoolsusele ja jõupingutustele teavitada süüdistatavat isikut teda puudutava kohtuliku arutelu toimumise ajast ja kohast ning tema ilmutata jätmise tagajärgedest, ei ole ta seda teavet saanud, sest ta on oma kohustused kohtuliku arutelu toimumise kohta teabe saamiseks meelega ja tahtlikult täitmata jätnud selleks, et õigusemõistmisest kõrvale hoida. Sellisel juhul, kui liikmesriigi asutused on võtnud kõik vajalikud meetmed, mida süüdistatava teavitamine nõuab, ja kui tema on oma käitumisega selle teabe edastamisele vastuseisu avaldanud, arvan, et liikmesriikidel peaks olema võimalik süüdimõistev kohtuotsus täitmisele pöörata vastavalt direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikele 3 ja uue kohtuliku arutamise korraldamisest keelduda.

54. Teine juhtum on see, kui süüdistatavale ei ole teatatud teda puudutava kohtuliku arutelu toimumise aega ja kohta põhjustel, mis on seevastu väga erinevad, tema tahtest sõltumatud või seotud selliste õiguspäraste põhjustega nagu tema marginaliseeritus või haavatavus. Sellisel juhul, kui teavitamiskohustuse rikkumine ei ole tingitud süüdistatava poolt talle pandud kohustuste meelega ja tahtlikult rikkumisest, peaksid liikmesriigid tagama, et sellel isikul on õigus uuele kohtulikule arutamisele kooskõlas direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 4 teises lauses ja artiklis 9 sätestatud põhimõtetega.

55. Pögenenud isikute vahel vahetegemine, mille ma välja pakun, nõuab, et liikmesriigi kohus kontrolliks täielikult kõiki kohtuasja asjaolusid.

56. Ta peab seega kontrollima, kas liikmesriigi ametiasutused on üles näidanud piisavat hoolsust püüdlustes süüdistatavat teavitada, kindlustada tema kohalviibimine asja lahendavas kohtus ja teha kindlaks tema asukoht, võttes seejuures arvesse sellele isikule kohtuliku arutelu toimumise kohta teabe vastu võtmiseks pandud kohustuste laadi ja ulatust. Vajaduse korral peab liikmesriigi kohtul olema kohtuasjale omaste täpsete ja objektiivsete asjaolude põhjal võimalik üheselt tõendada, et nimetatud isik oli teadlik tema vastu esitatud süüdistuste laadist ja põhjustest ning et ta on oma kohustusi selleks, et teda saaks teda puudutavast kohtulikust arutelust teavitada, meelega ja tahtlikult rikkunud, näiteks teatades vale aadressi või jättes oma aadressimuutusest teatamata, vaatamata sellekohastele juhistele.

57. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 tõlgendus, mida ma soovitan, ei ole minu arvates selline, mis kahjustaks liidu seadusandja seatud eesmäärke²¹.

2. Direktiivi 2016/343 teleoloogiline analüüs

58. Tuletan meelde, et direktiivi 2016/343 eesmärk on sätestada miinimumnormid, mis käsitlevad õigust viibida kohtulikult arutelul, et tugevdada liikmesriikide vastastikust tunnustamist ja usaldust nende vastavate kriminaalõiguse süsteemide suhtes²². Tuletan vastavalt Euroopa Kohtu kohtupraktikale samuti meelde, et see direktiiv ei ole täielik ja ammendav õigusakt, mille eesmärk oleks kehtestada *kõik kohtuotsuse tegemise tingimused*²³. Seega, kuigi liidu seadusandja nõuab liikmesriikidelt, et nad näeksid tagaseljaotsusega süüdi mõistetud isikute kaitseõiguste tagamiseks ette asja uuesti läbivaatamise menetluse, ei saa see direktiivi eesmärkide saavutamiseks tingimata kaasa tuua nende isikute õigust uuele kohtulikule arutamisele kõigil juhtudel.

²¹ Vt 13. veebruari 2020. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (kohtuistung ilma süüdistatava kohalviibimiseta) (C-688/18, EU:C:2020:94, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).

²² Vt direktiivi 2016/343 artikkel 1 ning põhjendused 2–4, 9 ja 10.

²³ Vt selle kohta 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 45–47).

59. Nagu Euroopa Kohus 14. jaanuari 2021. aasta kohtumääruses UC ja TD (süüdistusakti vormivead)²⁴ otsustas, peab liikmesriigi kohus seega „tagama õiglase tasakaalu ühelt poolt kaitseõiguste austamise ja teiselt poolt vajaduse vahel tagada vastutusele võtmise tõhusus ja menetluse läbiviimine mõistliku aja jooksul“²⁵. Kuid õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele sedavõrd kitsas käsitlus, mis nõuaks süstemaatiliselt võimalust alustada asja uuesti läbivaatamise menetlust, isegi juhul, kui liikmesriigi pädevatel asutustel on *de facto* võimatu süüdistatavat teda puudutavast kohtulikust arutelust teavitada tema põgenemise tõttu, kuna süüdistatav jätab oma kohustused seda teavet vastu võtta meelega ja tahtlikult täitmata, võiks kujutada ohtu, et mõni kahtlustatav võib õigust ja menetlust kuritarvitada, lootes, et ta võib väita, et mõistlik tähtaeg on möödas või riiklik süüdistus on aegunud, mille tagajärjel tekiksid õigusemõistmises viivitused koos kannatanute heidutamise, kellel tuleks vahel kannatada mitme kohtuistungiga moraalselt ja rahalist kulu, ning isegi õigusemõistmisest keeldumist.

60. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõigetes 2–4 ja artiklis 9 sätestatud normid peavad seega võimaldama tagada õiglase tasakaalu ühelt poolt menetluste tõhususe ja korrakohase õigusemõistmise – võimaldades liikmesriikidel otsuse täitmisele pöörata isiku vastu, kes on oma kohustusi ilmselgelt rikkudes pannud liikmesriigi pädevad asutused olukorda, kus neil on võimatu teda teavitada teda puudutava kohtuliku arutelu toimumisest, et saaks õigusemõistmisest kõrvale hiilida – ning teiselt poolt õiguse vahel asja uuesti läbivaatamise menetlusele, mis peaks tagama kaitseõigused isikule, kes ei ole kavatsenud loobuda kohtusse ilmumisest ja enda kaitsmisest ega ka õigusemõistmisest kõrvale hiilida.

61. Lõpuks on tõlgendus, mida ma soovitan, kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga, mis käsitleb EIÕK artikli 6 lõike 1 järgimist.

3. Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika analüüs

62. Euroopa Kohus tuletas 13. veebruari 2020. aasta kohtuotsuses Spetsializirana prokuratura (kohtuistung ilma süüdistatava kohalviibimiseta)²⁶, meelde põhjuseid, miks tuleb direktiivi 2016/343 sätete tõlgendamisel võtta arvesse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat, mis käsitleb õigust kohtulikult arutelul kohal viibida²⁷. Liidu seadusandja on nimelt selle direktiivi põhjendustes 11, 13, 33, 45, 47 ja 48 selgelt välja toonud oma soovi tugevdada ja tagada õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele tõhusat kohaldamist kriminaalmenetluses, integreerides EIÕK artikli 6 lõike 1 järgimise kohta selle kohtu välja arendatud kohtupraktika liidu õigusesse.

63. Selle artikli kohta on Euroopa Inimõiguste Kohus otsustanud, et isiku põgenemine on piisavalt selge, kui ta teab, et tema suhtes on alustatud kriminaalmenetlust, teab süüdistuse laadi ja põhjust ning tal ei ole kavatsust osaleda kohtulikus arutelus või ta kavatses vastutusele võtmisest kõrvale hoida²⁸.

64. Selles kontekstis toimub EIK arutluskäik kahes etapis.

²⁴ C-769/19, ei avaldata, EU:C:2021:28.

²⁵ Selle kohtumääruse punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika.

²⁶ C-688/18, EU:C:2020:94.

²⁷ Vt käesoleva kohtuotsuse punktid 34 ja 35.

²⁸ Vt EIK 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punktid 98–101).

65. Kõigepealt teeb Euroopa Inimõiguste Kohus kindlaks, kas objektiivsete ja asjakohaste faktide põhjal on tõendatud, et süüdistatav on loobunud oma õigusest kohtusse ilmuda ja end kaitsta või et tal oli kavatsus õigusemõistmisest kõrvale hoida. Sellega seoses nõuab Euroopa Kohus, et liikmesriikide kohtud tõendaksid nõutavat hoolsust, teatades süüdistatavale isiklikult tema vastu esitatud süüdistustest ja kutsudes ta nõuetekohaselt kohtusse²⁹. Kui ametlikult kätte toimetatud dokumente ei ole vastu võetud, siis võimaldavad Euroopa Inimõiguste Kohtu sõnul teatavad faktid ja piisavalt tuvastatud asjaolud üheselt tõendada, et süüdistatav isik on informeeritud sellest, et tema suhtes on alustatud kriminaalmenetlust, teab süüdistuse laadi ja põhjust ning tal ei ole kavatsust osaleda kohtulikus arutelus või ta kavatseb vastutusele võtmisest kõrvale hoida³⁰. Selles kontekstis ta analüüsibki, kas liikmesriigi pädevad asutused on üles näidanud piisavat hoolsust püüdlustes süüdistatava asukoha kindlaks teha ja teda kriminaalmenetlusest teavitada,³¹ viies nimelt läbi asjakohased otsingud³². Näiteks 11. oktoobri 2012. aasta kohtuotsuses *Abdelali vs. Prantsusmaa*³³ tuletas see sama EIK meelde, et ainuüksi asjaolu, et apellant ei viibi oma alalises elukohas või vanemate elukohas, ei ole piisav selleks, et asuda seisukohale, et apellant on vastutusele võtmisest ja tema suhtes alustatud kohtumenetlusest teadlik ning et ta on „põgenenud“.

66. Kui need järeldused ei ole piisavad, uurib Euroopa Inimõiguste Kohus teiseks, mil määral anti süüdistatavale kindlustunnet, et tal on võimalik kohale ilmuda uuele kohtulikule arutamisele³⁴. Selle kohtu sõnul on kohustus tagada süüdistatavale õigus viibida kohtuistungiruumis – kas tema suhtes alustatud esimeses menetluses või uuel kohtulikul arutamisel – üks EIÕK artikli 6 põhielemente. Vastasel juhul oleks kriminaalmenetlus „[EIÕK] artikli 6 sätetega ilmselgelt vastuolus“ või kujutaks endast „ilmselget õigusemõistmisest keeldumist“³⁵.

67. Euroopa Inimõiguste Kohus nõuab seega, et süüdistataval oleks võimalus, et tema vastu esitatud süüdistuste põhjendatust hindaks nii faktiliselt kui ka õiguslikult uuesti kohus, kellel on „täielik pädevus“, tema juuresolekul,³⁶ andes talle kõik EIÕK artiklis 6 ette nähtud õiglase kohtuliku arutamise tagatised. EIÕK jätab osalisriikidele siiski „laialdase kaalutusõiguse vahendite valikul, mis võimaldavad nende kohtusüsteemidel täita [selle artikli] nõudeid“, tingimusel et

²⁹ Vt käesoleva ettepaneku joonealune märkus 18. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt ei saa sellist loobumist järeldada ebamäärasest ja mitteametlikust teadmisest (vt eelkõige EIK 23. mai 2006. aasta kohtuotsus *Kounov vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, punkt 47)) ega lihtsalt oletusest ega lihtsalt põgenenud isiku staatusest (vt EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 28)).

³⁰ Vt EIK 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punktid 98–101); 23. mai 2006. aasta kohtuotsus *Kounov vs. Bulgaaria* (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, punkt 48); 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus *Lena Atanasova vs. Bulgaaria* (CE:ECHR:2017:0126JUD005200907, punkt 52) ning 2. veebruari 2017. aasta kohtuotsus *Ait Abbou vs. Prantsusmaa* (CE:ECHR:2017:0202JUD004492113, punktid 62–65).

³¹ Euroopa Inimõiguste Kohus märkis 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsuses *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 28), et täheldatud olukord „ei sobi hästi kokku hoolsusega, mida peavad osalisriigid rakendama selleks, et tagada [EIÕK] artikliga 6 tagatud õiguste tegeliku kasutamise“. See kohus otsustas 12. juuni 2018. aasta kohtuotsuses *M.T.B. vs. Türgi* (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, punktid 51–54), et asja sisuliselt lahendav kohus ei ole näidanud üles nõutavat hoolsust apellandi asukoha kindlakstegemisel, vaid on ainult piirdunud otsuse kättetoimetamisega vastavalt riigisisestele õigusnormidele. Selle kohtu hinnangul ainuüksi sellest kättetoimetamisest ei piisa selleks, et vabastada riik tema kohustustest, mis tulenevad EIÕK artiklist 6.

³² Vt EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 28).

³³ CE:ECHR:2012:1011JUD004335307, punkt 54.

³⁴ Vt EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 29) ja 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkti 101 lõpp).

³⁵ Vt EIK 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 84) ja 12. juuni 2018. aasta kohtuotsus *M.T.B. vs. Türgi* (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, punkt 61).

³⁶ Vt EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punktid 31 ja 32).

„riigisisese õiguse pakutavad vahendid osutuvad siiski tõhusaks, kui süüdistatav ei ole loobunud oma õigusest kohale ilmuda ja end kaitsta ega kavatsenud õigusemõistmisest kõrvale hoida“³⁷.

68. Selliselt välja toodud põhimõtteid kohaldas Euroopa Inimõiguste Kohus 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsuses *Lena Atanasova vs. Bulgaaria*³⁸. Kohtuasjas, milles see kohtuotsus tehti, lahendas see kohus küsimust, kas Varhoven kasatsionen sad (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus) rikkus EIÕK artikli 6 lõiget 1, kui ta jättis põgenenud apellandi esitatud taotluse kriminaalmenetluse uuendamiseks käesolevas eelotsusetaotluses viidatud NPK artikli 423 lõike 1 alusel rahuldamata, kuna apellant oli püüdnud kohtumõistmisest kõrvale hoida ja oli seega enda süüalise käitumisega ise tekitanud olukorra, kus tal ei olnud võimalik teda puudutavas kriminaalmenetluses osaleda³⁹.

69. EIK leidis, et see rahuldamata jätmine ei ole selline rikkumine, kuna süüdistatav oli sõnaselgelt teadlikult ja õiguspäraselt loobunud oma õigusest isiklikult kohtusse ilmuda, mis on tagatud EIÕK artikli 6 lõikega 1. See kohus tuvastas enne, et apellanti oli nõuetekohaselt teavitatud tema suhtes alustatud kriminaalmenetlusest ja tema vastu esitatud süüdistustest, et ta oli faktilisi asjaolusid tunnistanud ning kinnitanud, et ta on valmis andma üksikasjalikke selgitusi ja enda süüdimõistmise tingimusi läbi rääkima. Kohus tuvastas samuti, et kohtukutset ei saanud apellandile kätte toimetada, kuna tema aadress oli muutunud, millest ta ei olnud pädevatele asutustele teatanud. Sama kohus otsustas, et liikmesriikide ametiasutused olid lisaks sellele võtnud mõistlikult vajalikke meetmeid selleks, et tagada süüdistatava kohalviibimine kohtulikul arutelul. Selles kohtuasjas olid ametiasutused kõigepealt püüdnud isikule kutset saata aadressile, mille ta oli teatanud, enne kui nad asusid teda seejärel otsima tema teadaolevatelt aadressidelt või kinnipidamisasutustest ning olid lõpuks ka kindlaks teinud, et isik ei olnud riigi territooriumilt lahkunud⁴⁰.

70. Seevastu 23. mai 2006. aasta kohtuotsuses *Kounov vs. Bulgaaria*⁴¹ ei jõudnud Euroopa Inimõiguste Kohus samale järeldusele. Selles kohtuotsuses leidis Euroopa Inimõiguste Kohus nimelt, et EIÕK artikli 6 lõiget 1 oli rikutud, kuna tagaseljaotsusega süüdi mõistetud apellandile ei antud õigust kriminaalmenetluse uuendamisele ilma, et ametiasutused oleksid üheselt tuvastanud, et ta on oma õigusest kohtusse ilmuda üheselt mõistetavalt loobunud. Nimetatud kohtuotsuses tuvastas nimetatud kohus, et süüdistatav kuulati seoses süüks pandavate tegudega ära, kuid teda ei teavitatud isiklikult kohtulikust uurimisest. Euroopa Inimõiguste Kohus leidis, et kuna apellanti ei teavitatud tema vastu esitatud süüdistustest, ei olnud talle esitatud materjalides midagi, mis näitaks, et apellant oli teadlik menetluse alustamisest, tema kohtu alla andmisest või

³⁷ Vt EIK 14. juuni 2001. aasta kohtuotsus *Medenica vs. Šveits* (CE:ECHR:2001:0614JUD002049192, punkt 55). Vt ka EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 30) ja 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 82).

³⁸ CE:ECHR:2017:0126JUD005200907.

³⁹ Vt selle kohtuotsuse punktid 27 ja 28.

⁴⁰ Vt selle kohtuotsuse punktid 52 ja 53.

⁴¹ CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, punktid 32, 49, 53 ja 54. Vt ka 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 100), milles Euroopa Inimõiguste Kohus otsustas, et sellised asjaolud ei olnud tõendatud, kuna muid objektiivseid asjaolusid peale selle, et süüdistatav ei olnud leitav tema alalisest elukohast, ei olnud, mistõttu olid liikmesriigi ametiasutused seega lähtunud eeldusest, et apellant oli seotud kuriteoga, milles teda süüdistati, või oli selle eest vastutav. See kohus järgis sama lähenemisiivi oma 28. septembri 2006. aasta kohtuotsuses *Hu vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0928JUD000594104, punktid 53–56).

kohtuliku arutelu toimumise kuupäevast. See kohus leidis, et kuna politseinikud küsitlesid apellanti faktiliste asjaolude osas, siis võis apellant vaid oletada, et alustatakse menetlus, kuid ta ei võinud mingil juhul täpselt teada, millised süüdistused talle esitatakse⁴².

71. Märgin, et Euroopa Inimõiguste Kohus püüab seega samuti tagada tasakaalu kohtusse ilmumata jäänud isiku kaitseõiguste austamise ja vajaduse vahel tagada kriminaalmenetluse tõhusus olukorras, kus isik on üheselt väljendanud tahet sellest kõrvale hoida.

72. Kõiki neid kaalutlusi arvestades teen Euroopa Kohtule ettepaneku otsustada, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiked 2 ja 3 hõlmavad olukorda, kus liikmesriigi kohus tuvastab kõiki kõnealust olukorda iseloomustavaid konkreetseid asjaolusid arvesse võttes, et vaatamata hoolsusele ja jõupingutustele, mida on riigi pädevad asutused üles näidanud selleks, et teavitada süüdistatavat isikut teda puudutava kohtuliku arutelu toimumisest ja tema ilmumata jätmise tagajärgedest, on see isik oma kohustuse sellist teavet vastu võtta meelega ja tahtlikult täitmata jätnud, et õigusemõistmisest kõrvale hoida.

73. Selle kontrolli raames peab liikmesriigi kohus kindlaks tegema, milline on süüdistatava kohustuste laad ja ulatus tema teavitamise osas ning vajaduse korral täpselt ja objektiivsete asjaolude põhjal üheselt mõistetavalt tõendama, et isik oli tema vastu esitatud süüdistuste laadist ja põhjustest teadlik ning et ta põgenes meelega ja tahtlikult.

74. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 4 teist lauset ja artiklit 9 tuleb tõlgendada nii, et riigisiseseid õigusnormid, mille alusel ei ole juhul, kui süüdistatav põgenes pärast tema teavitamist eeluurimisetapis tema vastu esitatud süüdistustest, kuid enne tema teavitamist lõplikust süüdistusaktist, õigust asja uuesti läbivaatamise menetlusele, ei ole nendega vastuolus tingimusel, et liikmesriigi kohus tuvastab eespool nimetatud asjaolud.

75. Arvestades vastust, mille ma soovitan anda esimesele ja teisele eelotsuse küsimusele, mida analüüsitakse koos, ei ole minu arvates kolmandale eelotsuse küsimusele vaja vastata.

V. Ettepanek

76. Võttes arvesse kõiki eelnevaid kaalutlusi, teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) esitatud küsimustele järgmiselt:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul, artikli 8 lõikeid 2 ja 3 tuleb tõlgendada nii, et need hõlmavad olukorda, kus liikmesriigi kohus tuvastab kõiki kõnealust olukorda iseloomustavaid konkreetseid asjaolusid arvesse võttes, et vaatamata hoolsusele ja jõupingutustele, mida on riigi pädevad asutused üles näidanud selleks, et teavitada süüdistatavat isikut teda puudutava kohtuliku arutelu toimumisest ja tema ilmumata jätmise tagajärgedest, on see isik oma kohustuse sellist teavet vastu võtta meelega ja tahtlikult täitmata jätnud, et õigusemõistmisest kõrvale hoida.

⁴² 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsuses *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 85) otsustas Euroopa Inimõiguste Kohus siiski, et tagaseljaotsusega süüdimõistmise vaidlustamise tähtaja ennistamisega koos süüdistatava võimalusega osaleda teises kohtuastmes toimunud kohtuistungil ja taotleda uute tõendite esitamist kaasneb, et on võimalik teha uus otsus süüdistuse nii faktiliselt kui ka õiguslikult põhjendatuse kohta, mis võimaldaks järeldada, et menetlus tervikuna oli olnud õiglane.

2. Selle kontrolli raames peab liikmesriigi kohus kindlaks tegema, milline on süüdistatava kohustuste laad ja ulatus tema teavitamise osas ning vajaduse korral täpselt ja objektiivsete asjaolude põhjal üheselt mõistetavalt tõendama, et isik oli tema vastu esitatud süüdistuste laadist ja põhjustest teadlik ning et ta põgenes meelega ja tahtlikult.
3. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 4 teist lauset ja artiklit 9 tuleb tõlgendada nii, et riigisisese õigusnormid, mille alusel ei ole juhul, kui süüdistatav põgenes pärast tema teavitamist eeluurimisetapis tema vastu esitatud süüdistustest, kuid enne tema teavitamist lõplikust süüdistusaktist, õigust asja uuesti läbivaatamise menetlusele, ei ole nendega vastuolus, tingimusel et liikmesriigi kohus tuvastab eespool nimetatud asjaolud.